

ISSN 0027-8084

УДК 808.61./62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

L/2

БЕОГРАД
2019

НАШ ЈЕЗИК

ИЗДАЈЕ

ЛИНГВИСТИЧКО ДРУШТВО у БЕОГРАДУ

УРЕЂУЈЕ

БОДИЉА ПЕТРОВИЋ

ГОДИНА I СВЕСКА I

БЕОГРАД

1932

НАШ ЈЕЗИК

L CB. 2

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

др Рајна ДРАГИЋЕВИЋ, др Јелена ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ,
др Весна ЛОМПАР, др Драгана МРШЕВИЋ РАДОВИЋ,
др Марина НИКОЛИЋ, др Мирослав НИКОЛИЋ,
др Борђе ОТАШЕВИЋ, др Милица РАДОВИЋ ТЕШИЋ,
др Стана РИСТИЋ, др Марина СПАСОЈЕВИЋ,
др Срето ТАНАСИЋ

Уредник
др СРЕТО ТАНАСИЋ

Секретар
др Марина Спасојевић

Ову свеску *Нашег језика* приредиле су
др Марина Николић и др Марина Спасојевић.

Рецензенти
др Марина Николић, др Владан Јовановић,
др Марина Спасојевић, др Срето Танасић

Према мишљењу Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије
бр. 413-00-1715/2001-01 ова публикација је од посебног интереса за науку.

НАШ ЈЕЗИК, часопис за српски књижевни језик, покренуло је 1932. г. Лингвистичко друштво у Београду, на челу са Александром Белићем, који је уредио седам књига предратне серије, као и девет књига и први двоброј десете књиге у новој, послератној серији часописа. Од 1960. до 1975. г. (књ. X/3–XXI/1–2) уредник часописа био је Михаило Стевановић, а у периоду од 1975. до 1996. г. (књ. XXI/3–XXX) Митар Пешикан. Часопис је од 1996. до 2005. г. (књ. XXXI–XXXVI) уређивао Мирослав Николић.

Наш језик излази у две годишње свеске, које чине једну књигу. Издаје га и прима рукописе Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, ел. пошта: isj@isj.sanu.ac.rs, nasjzikisjsanu@gmail.com.

Штампа Планета принт, Београд

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

81

НАШ језик / уредник Срето Танасић. – Год. 1, бр. 1 (1932/1933) – год. 8, бр. 1 (1941); Н.С. Књ. 1 (1949/1950)–. – Београд: Институт за српски језик САНУ, 1932/1933– (Београд, Планета принт).

Полугодишње
ISSN 0027-8084 = Наш језик
COBISS.SR-ID 615951



Проф. др Срето Танасић, дописни члан АНУРС

*Радове на с̄раницама овог броја
часописа Наш језик колеге,
пријатељи и некадашњи студенти
посвећују проф. др Срећи Танасићу,
дописном члану АНУРС,
поводом седамдесет година живота
са искреним жељама за другим животом
и непрекидним стваралаштвом*

НАШ ЈЕЗИК

Књига L

Св. 2 (2019)

САДРЖАЈ

Повод

- Седамдесет година живота др Срете Танасића – пола века љубави
према српскоме језику (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ) 1–7
- Библиографија радова др Срете Танасића
(ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ) 9–30

Срето Танасић у српској лингвистици

- Стандардизација српског језика и језичка култура у проучавањима
Срете Танасића (МАРИНА М. НИКОЛИЋ) 31–37
- Срето Танасић против језичких манипулација
(БИЉАНА С. САМАРЦИЋ) 39–47
- Значај Танасићевих истраживања за лексикографски третман
трпног глаголског придева у Речнику САНУ
(ЈОВАНА Б. ЈОВАНОВИЋ) 49–57

Акцентологија и фонологија

- Силазни акценти на непочетним слоговима ријечи у српском
књижевном језику (МИЛОРАД П. ДЕШИЋ) 59–64
- О прозодијским аспектима риме у српској поезији
(ДРАГА С. ЗЕЦ) 65–75
- Белићеви погледи на акценте и културу говора у часопису *Наш
језик* из данашње перспективе (АЛЕКСАНДРА Р. ЛОНЧАР
РАИЧЕВИЋ, МАРИНА С. ЈАЊИЋ) 77–85
- О неким спорним рефлексима *jaīa* (САЊА М. КУЉАНИН) 87–93

Морфологија и творба речи

- О архаизмима у српском језику, посебно граматичким
(ПРЕДРАГ Ј. ПИПЕР) 95–107

Прелазни карактер префиксоида у савременом српском језику (РАЈНА М. ДРАГИЋЕВИЋ)	109–116
Морфолошка средства којима се појачава или ослабљује значење мотивне речи у творби (нацрт за једну могућу морфологију градуабилности) (МИРЈАНА К. ИЛИЋ)	117–122
Статус лексеме <i>сам</i> у савременом српском језику (АНА М. ЈАЊУШЕВИЋ ОЛИВЕРИ)	123–129
Узвици у служби других врста речи у српском језику (ИВАНА В. ЛАЗИЋ-КОЊИК)	131–139
Експресивна вредност збирних именица које означавају етничке, националне, верске групе (ДРАГАНА Ј. ЦВИЈОВИЋ)	141–150
О могућим семантичким дистинкцијама глаголских именица у српском језику <i>јризнање</i> : <i>јризнавање</i> , <i>јридружијење</i> : <i>јридруживање</i> и сл. у контексту актуелне политике (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ)	151–159
Видско парњаштво и акционалност (префикс <i>за-</i>) (ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ)	161–168

Синтакса и семантика

О двјема спорним конструкцијама у српском језику (<i>за</i> + инфини- тив и <i>за</i> + акузатив у значењу одређивања правца кретања) (БРАНИСЛАВ М. ОСТОЈИЋ)	169–176
Значење и контекст: неки проблеми око значења и употребе гла- голских личних облика (РАДОЈЕ Д. СИМИЋ, ЈЕЛЕНА Р. ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ)	177–187
О реченицама са спојем <i>а</i> и <i>у</i> у везничкој позицији (МИЛОШ М. КОВАЧЕВИЋ)	189–196
Синтаксичке конструкције ‘глагол + <i>ми се</i> ’ у српском језику (ДИМКА В. САВОВА)	197–204
О једној посебној контрафактивној конструкцији у српском језику (ЉУДМИЛА В. ПОПОВИЋ)	205–220
Синтакса и семантика предикатског израза <i>јјознајти (се)</i> (ВЛАДИСЛАВА Ж. РУЖИЋ)	221–236
О предлогу <i>јјоврх</i> (ДУШКА Б. КЛИКОВАЦ)	237–258
Синтакса и семантика предлога <i>јјри</i> (ИВАНА Н. АНТОНИЋ)	259–268
О српском глаголу <i>јјријти</i> (НАДА Л. АРСЕНИЈЕВИЋ)	269–280
Значењски ресурси функционалних глагола: на примеру предик- ката ‘сукобити се’ (МИЛИВОЈ Б. АЛАНОВИЋ)	281–288
Утицај полипрефиксације глагола на њихово синтаксичко окружење (МИЛИЦА Љ. СТОЈАНОВИЋ)	289–295
О (лексичко-граматичким) значењима глаголских речи (ИВАНА Р. ЈОВАНОВИЋ)	297–306

Негација као језичка категорија – општи осврт (ЈЕЛЕНА Л. ПЕТКОВИЋ)	307–314
Један тип безличних реченица у српском и руском (у контексту језичке слике света) (БИЉАНА Ж. МАРИЋ)	315–322
Асиндетске структуре с концесивним значењем у савременом српском језику (МИЈАНА Ч. КУБУРИЋ МАЦУРА)	323–334
О употреби израза <i>један/једно с другим</i> и <i>једна с другом</i> у српском језику (ИВАНА З. МИТИЋ)	335–342
Линеаризација протосоцијативних и псеудосоцијативних кон- струкција у српском језику (МАРИЈА М. ОПАЧИЋ)	343–351
Императив као маркер неочекиваности (ДРАГАНА М. КЕРКЕЗ) ..	353–359
Статус финалних реченица у <i>Зборницима закона и уредбених указа</i> из пете деценије 19. века (ЈЕЛЕНА М. ПАВЛОВИЋ ЈОВАНОВИЋ)	361–368

Лексикологија, лексикографија и терминологија

Рјечници као средство успостављања ауторитета (ДАНКО М. ШИПКА)	369–386
Слов'янска терминологија кінца ХХ – почетку ХХІ століть у діалози традиційної та електронної бібліографії (ВІКТОРИЈА Л. ІВАЩЕНКО)	387–397
Нова лексика у области туризма у савременом српском језику (ЂОРЂЕ Р. ОТАШЕВИЋ)	399–408
Саобраћајна терминологија у савременом српском језику (ГОРДАНА Д. ДИМКОВИЋ ТЕЛЕБАКОВИЋ)	409–418
Винаверове крушке <i>крусиџуменка</i> и <i>бергамка</i> и ријеч-двјије по- водом њих (НЕЂО Г. ЈОШИЋ)	419–427
Називи за печурке у српским народним говорима (МАРИНА С. ЈУРИШИЋ, ЈЕЛЕНА Д. ЈАНКОВИЋ)	429–439
Турцизми у 20. тому Речника САНУ (МАРИЈА С. БИНЂИЋ) ..	441–448
Прилог опису семантике придева <i>йразан</i> (НАТАША М. МИЛАНОВ)	449–456
Једно запажање о прилогу <i>вуковски</i> у српском језику (ИРЕНА Р. ЦВЕТКОВИЋ ТЕОФИЛОВИЋ)	457–463

Стилистика

Превођење као креативни и лингвистички изазов у савременом српском језику (НЕНАД Б. ВУКОВИЋ)	465–471
О стилистичким особинама Андрићева наратива у роману <i>На Дрини ћуџрија</i> (ГАЛИНА Г. ТЈАПКО)	473–485
Заграде у Андрићевим романима (БРАНКО Ђ. ТОШОВИЋ)	487–494

Суфикси <i>-ица</i> и <i>-ка</i> у језику Петра Кочића (ДРАГО В. ТЕШАНОВИЋ, ДРАГАНА Д. ЛАЗИЋ)	495–506
Индивидуална лексика у дјелу Исидоре Секулић (творбено- -семантичке одлике именица) (ВЕСЕЛИНА В. ЂУРКИН)	507–520
„Унутрашњост“ поетонима <i>Тигар</i> Бранка Топића (МИРЈАНА Н. СТОЈИСАВЉЕВИЋ)	521–527
(Не)референцијалност антецедента релативних клауза у песми „Он“ Сунчице Денић (ТАЊА З. РУСИМОВИЋ)	529–540

Прагматика

О пружању утехе саговорнику у говору свакодневне комуникације (БОЈАНА С. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	541–550
Реторичка структурална теорија и реализација елементарних јединица дискурса на примеру онлајн коментара у српском и руском језику (РАДОСЛАВА М. ТРНАВАЦ)	551–570

Дијалектологија

О једној старој падежној конструкцији у говору источnobосан- ских Ера – генитив издвајања из скупине (СЛОБОДАН Н. РЕМЕТИЋ)	571–576
Третман полисемије и хомонимије у дијалекатским речницима (МАРТА Ж. БЈЕЛЕТИЋ)	577–585
Језичке крхотине и дијалекатски речник (НЕДЕЉКО Р. БОГДАНОВИЋ)	587–593
Говори Црне Горе у основици српског књижевног језика (МИОДРАГ В. ЈОВАНОВИЋ)	595–603
Западнобоснијска диалектна лексика в общесербском контек- сте (на примере говора Манячи) (ЕКАТЕРИНА И. ЯКУШКИНА)	605–613
Неке позајмљенице у коларској терминологији говора Карашева (МИХАЈ Н. РАДАН, МИЉАНА-РАДМИЛА М. УСКАТУ)	615–626
О акценту као прилогу очувању дијалекта (ЈОРДАНА С. МАРКОВИЋ)	627–636
Репартиција рефлекса вокалног <i>л</i> у говорима Лужнице и Пирота (ЉУБИСАВ Н. ЂИРИЋ)	637–644
Рефлекси финалног <i>л</i> у лексеми <i>заова</i> у говорима призренско- -тимочке дијалекатске зоне (АНА Р. САВИЋ-ГРУЈИЋ)	645–653
Вокалске редукције у говору Бастаса (ДРАГОМИР В. КОЗОМАРА)	655–662
О приступима у досадашњим истраживањима синтаксе падежа у херцеговачко-крајишким говорима (ЗОРАН М. СИМИЋ)	663–677

Циљне (намерне, финалне) реченице у сиринићком говору (РАДИВОЈЕ М. МЛАДЕНОВИЋ, БОЈАНА М. ВЕЉОВИЋ)	679–685
Вербализација концепта <i>здравље</i> у тимочко-лужничким говорима (ТАЊА З. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	687–694

Ономастика

Marginalia onomastyczne (ZUZANNA V. TOPOLINSKA)	695–698
О релационим микропонимима у Рађевини (МИРЈАНА С. ПЕТРОВИЋ-САВИЋ)	699–705
Прилог реконструкцији ојконима <i>Вогошћа</i> (ЈЕЛЕНА В. ЈАЊИЋ)	707–714

Социолингвистика

Linguistic Ideology and the Art of Re-Edition on the Second Edition of Ioann Rajić's <i>History of Various Slavic Peoples</i> (1823) (МОТОКИ У. НОМАЧИ)	715–725
Знање студената о ауторству наших правописа (ВЕЉКО Ж. БРБОРИЋ)	727–735
Стандардни и матерњи језик из другачије перспективе (НАТАША Б. КИШ)	737–744
О уништеном писаном наслеђу на Косову и Метохији (на при- меру сачуваног дела једне породичне архиве) (МИТРА М. РЕЉИЋ)	745–752

Лингвокултурологија

Сложенице са именицом <i>вода</i> у српским народним говорима и српској култури (СОФИЈА Р. МИЛОРАДОВИЋ, ВЛАДАН З. ЈОВАНОВИЋ)	753–763
„Богатство“ – конвенционални суд у систему вредности у срп- ском језику и култури (НАТАША С. ВУЛОВИЋ)	765–772
Стереотип о Ери (ДАНИЈЕЛА С. СТАНИЋ)	773–781

Граматографија

Српско-рускословенски међуодноси у српским граматикама рускословенског језика прве половине 19. века (НАЈДА И. ИВАНОВА)	783–790
<i>Србска Грамаџика за гимназијалну младежъ Княжесѣтва Срѣје</i> Владимира Вујића (1856) (МИЛОШ Ђ. ОКУКА)	791–802

Библиографија

Преглед библиографија објављених у часопису <i>Наш језик</i> (АНА В. ГОЛУБОВИЋ)	803–811
--	---------

УДК 811.163.41'366.593'37
811.161.1'366.593'37

Оригинални научни рад
Примљено 2. децембра 2019. г.
Прихваћено 16. децембра 2019. г.

ДРАГАНА М. КЕРКЕЗ*
(Универзитет у Београду,
Филолошки факултет,
Катедра за славистику)

ИМПЕРАТИВ КАО МАРКЕР НЕОЧЕКИВАНОСТИ

Рад је посвећен једној од пренесених употреба императивних глаголских облика у савременом руском и српском језику – приповедачком императиву. У првом делу овог рада аутор износи тезу да и у српском језику императивни облик може преузети на себе улогу маркера неочекиваности, док се у другом бави анализом семантичке структуре „концепта“ приповедачког императива и долази до закључка да се она битно разликује од семантичке структуре „канонског“ императива.

Кључне речи: императив, пренесено значење, неочекиваност, семантичка структура концепта.

0. Према су први радови посвећени употреби императива настали релативно давно, тачније почетком 19. века (према Гусев 2013: 14), може се рећи да је највећи део радова посвећених проучавању овог језичког феномена светлост дана угледао током друге половине 20. века, односно почетком 21. века, макар када су у питању радови на руском и српском језику (детаљније о томе в. Гусев 2013; Јањушевић 2005).

У не тако малом броју радова аутори су се бавили полисемичношћу императивних глаголских облика, већим делом оних значења императива која се могу тумачити као изражавање воље говорног лица (на материјалу словенских језика в. нпр. Изотов 2005; Маслова 2009), али и неких других, међу којима посебно место заузима императив чије се значење може формулисати на следећи начин „ситуација S која је била актуелна за тренутку t неочекивана је за говорно лице или посматрача“.

* draganakerkez@hotmail.com

Тема овог рада пак јесте управо дата пренесена употреба императива у савременом руском и српском језику која у руској лингвистичкој литератури носи назив *драматический* или *повествовательный императив*, а у српској – *приповедачки* или *нарацијски* императив:

1. *Но купец думает: пуцай работает. А Антипка-то и убеги от него [...]* (РК).

2. *А онда њи он уџеци Турцима* (СРБ-У).

Приповедачки императив у оба посматрана језика био је и до сада предмет лингвистички пажње (Шахматов 1925/2015; Исаченко 1960; Фортејн 2000; Попел 2017; Пешикан 1956; Томановић 1962; Јањушевић 2005 и др.), али није, колико је нама познато, био објекат детаљније компаративно-контрастивне анализе.¹

1. Према приповедачки императив и у руском и у српском језику упућује на ситуацију која је била актуелна у прошлости, међу њима постоје извесне разлике.

Преглед литературе на дату тему омогућује да се већ на први поглед лако уоче две неподударности:

- прва – у руском језику приповедачки императив се везује искључиво за маркирање неочекиваности, док се у српском језику сфера његове употребе одређује као шира (нпр. деонтичка употреба императивних облика: *Сва деца се играју у дворишћу, а њи Марко седи у кући и учи*; употреба императива за означавање радње која се редовно понављала: *Милић никад није казивао њи намерава, већ кад му њадне на њамеј заврзи се својом верном лајинком, накукуљи сџруку, зайали чибук, ња лагано* /Стевановић 1989: 709/ и др.), али се нигде не говори о могућности употребе императива као маркера неочекиваности;²

- друга – приповедачки императив се у српском језику (за разлику од руског) углавном везује или за дијалекте (Пешикан 1956), или се карактерише као граматички архаизам (Пипер–Клајн 2013: 406).

¹ У литератури коју смо ми овом приликом консултовали, употребу приповедачког императива у руском и српском језику коментаришу двојица аутора В. Томановић и Ј. П. Књазев. В. Томановић у наведеном раду о императиву на неколико места упућује на материјал из руског језика. Ј. П. Књазев примећује да се императив у нарацији, осим у руском, може срести у македонском и у српском (тј. српскохрватском), у ком има функцију емоционалне актуализације радње (Књазев 2007: 125).

² Истину за вољу, може се рећи да својеврстан изузетак у том погледу чини А. Јањушевић, у чијој магистарској дисертацији читамо: „Приповедачким императивом у српском језику обично се (*исџицање је наше – Д. К.*) не исказују радње које су се изненада десиле. Уколико је потребно назначити да се нешто десило изненада, обично ће приповедач употријебити узвик“ (Јањушевић 2005: 76).

1.1. Уколико упоредимо пример који наводи А. В. Исаченко *И приснишь мне в эту ночь моя покойная матушка* (Исаченко 1960: 498) и пример 2 *А онда ти он уїеци Турцима*, само по себи се намеће питање да ли су императивни облици у њима употребљени са истом семантичком вредношћу или не.

Значење реченице *И приснишь мне в эту ночь моя покойная матушка* можемо парафразирати на следећи начин: 'Говорно лице каже да је његова мајка умрла. У тренутку t^1 нису постојале никакве назнаке да ће му у сан доћи мајка. У тренутку t^2 он је сањао своју мајку', а значење реченице *А онда ти он уїеци Турцима* на следећи: 'Говорно лице каже да су Х-а били заробили Турци. У тренутку t^1 није било никаквих назнака да ће Х успети да се ослободи турског ропства. У тренутку t^2 Х се ослободио турског ропства'.³

Другим речима, у обама примерима имамо две реалне ситуације, од којих друга не проистиче из прве, или, како кажу Храковски и Володин, друга ситуација по мишљењу говорног лица не само да не представља логичан след прве, већ је са њом у односима дисјункције (Храковски–Володин 2001: 245).

На основу реченог сматрамо да и у руском и у српском језику приповедачки императив може преузети на себе улогу маркера ситуације која је у одређеном тренутку, који на временској оси претходи тренутку говора, била неочекивана. При томе, ситуације које се мармирају приповедачким аористом могу бити контролисане (*уїеци*) и неконтролисане (*приснишь*) (Исаченко 1960: 499).

Приповедачки императив се у српском језичком корпусу заиста среће неупоредиво ређе него у руском. Дата чињенице се, највероватније, може објаснити постојањем аориста,⁴ који је у српском један од вербализатора грамеме неочекиваности (Керкез 2012).

На могућу везу између приповедачког императива и аориста својевремено је указао А. А. Шахматов, приметивши да је до ове транспозиција императива могло доћи управо под утицајем аориста,⁵ но, постоје и другачија мишљења.

³ Врло често ситуација која се мармира приповедачким императивом није пожељна са становишта једног од учесника у ситуација (Главинска 2001: 198).

⁴ М. Стевановић бележи, између осталог, да се приповедачки императив користи у потпуно истој функцији као и други глаголски облици за приповедање, тј. аорист, презент и перфекат, те да у односу на прва два представља њихову потпуну синтаксичку опозицију (Стевановић 1989: 709).

⁵ «Возможно, что употребление в значении прошедшего вызвано влиянием аориста; ср., например, совпадение форм *скачи, попроси, уступи, отложи* во 2-м лице повелительного и 23-м лице аориста; впрочем, во многих случаях, в частности в приве-

1.2. У руском језику приповедачки императив је често део, како у већ наведеном делу каже Исаченко, стереотипне конструкције: императив глагола *взять* и императива глагола који је носилац лексичког значења:

3. *Табло! И не успел он оглянуться, как этот прохвост Катькин возьми и плюнь ему прямо в рыло!* (РК).

4. *Калмыков в шутку предложил ей к нам присоединится. А она – возьми и согласись* (РК).

Чини нам се да би у одређеним контекстима наведеној руској конструкцији могла одговарати следећа конструкција у српском језику: императив глагола *ударийи* плус императив глагола који је носилац лексичког значења:

5. *А он удри загрџи оним жаром; а оно њишији, њуца, исџура жишке чак у њајаније... А он једнако загрџе [...]* (Глишић).

Међутим, за разлику од конструкције у руском језику, наведена конструкција у српском језику не мора да указује на неочекиваност.⁶

6. *Пас лџилица сџао да обилази око куће Џона Милера у саму њоноћ, нема ни две недеље, ња све удри завијај!* (СК).

2. Када је реч о односу значења „канонског“⁷ и приповедачког императива, на основу постојеће литературе и у њој изнетих ставова, може се закључити да се аутори углавном придржавају једног до два поларна става: једни сматрају да приповедачки императив несумњиво представља реализацију инваријантног значења императива (Фортејн 2008), док други говоре о граматичкој хомонимији (Виноградов 2004: 448; Храковски–Володин 2001). Негде не размеђи ова два међусобно искључива става⁸ налази се мишљење Перцова, који каже да семантика приповедачког императива не садржи компоненту императивности, али да његову везу са инваријантним значењем чини експресивност, коју Перцов одређује као „тривијалну“ компоненту семантике императива (Перцов 2001: 222).

Нама је ближе становиште лингвиста који сматрају да се „канонски“ и приповедачки императив налазе у односима граматичке хомоније, што ћемо даље у тексту покушати образложити.

денных, они отличались друг от друга ударением, но, например, в *постави, прослави, увџри, замџти* было уже полное совпадение» (Шахматов 2015: 254–255).

⁶ Наведено износимо само као хипотезу. За било какве категоричније тврдње потребна су додатна истраживања.

⁷ Под „канонским“ императивом подразумевамо императив са категоријално парадигматским значењем које се реализује у типском синтаксичком окружењу (Храковски–Володин 2001: 226).

⁸ У целини гледано, Перцова такође можемо прикључити првој групи.

Да бисмо то учинили, потребно је поћи од одређења инваријантног значења „канонског“ императива. Без обзира на извесне разлике које постоје између тумачења семантике императива, уочљиво је да „концепт“ императивности увек претпоставља субјекта говорног чина, прескриптора, субјекта каузиране радње, тј. онога коме је прескрипција упућена или адресата, те саму прескрипцију.

Оваква семантичка структура императива условљава његову презентско-футуралну перспективу и његову усмереност на преобраћање иреалне ситуације у реалну (Јањушевић 2005: 4; Књазев 2007: 111–112).

Међутим, ако се вратимо примерима 1–5, видећемо да „концепт“ приповедачког императива подразумева:

- ситуацију S која је била актуелна у одређеном тренутку;
- својство те ситуације, тј. учесника са семантичком улогом 'својство' (Q);
- оног који тај догађај перцепира, тј. учесника са семантичком улогом 'експеријенсер' (Y);
- оног који је каузирао актуелност ситуације S, тј. учесника са семантичком улогом 'каузатор' (X).

Речено потврђује тезу Храковског и Володина, који кажу да сва пренесена значења императива у оквиру ванпарадигматског типа његове употребе губе своје општекатегоријално значење (Храковски–Володин 2001: 227; 234).⁹

3. Надамо се да смо чак и на основу овог врло штурог увида у семантику приповедачког императива на материјалу руског и српског језика успели да покажемо да приповедачки императив и у српском језику може функционисати као маркер неочекиваности, као да се његова семантичка структура у оба посматрана језика битно разликује од семантичке структуре прототипског императива.

ИЗВОРИ

РК: *Национальный корпус русского языка*, www.ruscorpora.ru.

СК: *Корпус савременог српског језика*, www.korpus.matf.bg.ac.rs.

СРБ-У: <http://srb.uciioogle.rs/str.aspx?id>.

⁹ Сва пренесена значења императива према Храковском и Володину припадају једном од двају типова секундарне употребе: унутарпарадигматском и ванпарадигматском.

За унутарпарадигматску секундарну употребу императивног облика карактеристично је да непромењеним остаје његово општекатегоријално значење изражавања воље, али не и значења лица и броја: она се или мењају или проширују. Осим тога, обично ни синтаксичко окружење императивног облика не остаје исто.

Глишић: Милован Глишић, *Пријовейџке*, Антологија српске књижевности, www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs.

ЛИТЕРАТУРА

- Виноградов 2001: Виктор В. Виноградов, *Русский язык (Грамматическое учение о слове)*, Москва: Русский язык.
- Главинска 2001: Мария Я. Гловинская, *Многозначность и синонимия в видо-временной системе русского глагола*, Москва: Институт русского языка им. В.В. Виноградова РАН.
- Гусев 2013: Валентин Ю. Гусев, *Типологи императива*, Москва: Языки славянской культуры.
- Изотов 2005: Андрей И. Изотов, *Функционально-семантическая категория императивности в современном чешском языке в сопоставлении с русским*, Брно: Л. Marek.
- Јањушевић 2005: Ана Јањушевић, *Форме са императивним значењем у српском језику*, необјављена магистарска теза, Београд: Филолошком факултету.
- Керкез 2012: Драгана Керкез, Претеритална времена и неочекиваност у српском језику (у поређењу са руским), у: *Српско језичко наслеђе на јросџору данашње Црне Горе и српски језик данас*, ур. Јелица Стојановић, Никшић: Матица српска – Друштво чланова у Црној Гори. Одјелење за српски језик и књижевност, Матица српска у Новом Саду, 459–468.
- Књазев 2007: Юрий П. Князев, *Грамматическая семантика: Русский язык в типологической перспективе*, Москва: Языки славянских культур.
- Маслова 2009: Алина Маслова, *Коммуникативно-семантическая категория побудительности и ее реализация в славянских языках (на материале сербского и болгарского языков в сопоставлении с русским)*, dspace.kpfu.ru › [xmlui](#) › [bitstream](#) › [net](#).
- Перцов 2001: Николай В. Перцов, *Инварианты в русском словоизменении*, Москва: Языки русской культуры.
- Пипер–Клајн 2013: Предраг Пипер, Иван Клајн, *Нормативна грамаџика српског језика*, Нови Сад: Матица српска.
- Попел 2017: Ludmila Röppel, Конструкция *возьми* и + Vimр: корпусное исследование, *Slovo. Journal of Slavic Languages, Literatures and Cultures* 58, 50–62.
- Стевановић 1989: Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватски језик (грамаџички сисџеми и књижевнојезичка норма). II. Синџакса*, Београд: Научна књига.
- Томановић 1962: Васо Томановић, О значењима императива, *Годишен зборник на Филозофскоиџ факулџеиџ на Скојје* 13, Скопје, 223–238.

- Фортејн 2008: Эгберт Фортејн, Полисемия императива в русском языке, *Вопросы языкознания* 1, Москва, 3–24.
- Храковски–Володин ²2001: Виктор С. Храковский, Александар П. Володин, *Семантика и типология императива: Русский императив*, отв. ред. Вадим Б. Касевич, Москва: Едиториал УРСС.
- Храковски 2007: Виктор С. Храковский, Эвиденциальность, эпистемическая модальность, (ад)миративность, у: *Эвиденциальность в языках Европы и Азии*, отв. ред. Виктор С. Храковский, Санкт-Петербург: Наука, 600–632.
- Шахматов ²2015: Алексей А. Шамагов, *Синтаксис русского языка*, Москва: Флинта.

Драгана М. Керкез

ИМПЕРАТИВ КАК ПОКАЗАТЕЛЬ НЕОЖИДАННОСТИ

Резюме

Настоящая работа посвящена одному из типов не прямых употреблений императива в русском и сербском языках – повествовательному императиву, в контексте его сравнительно-сопоставительного анализа. В первой части работы автор попытался показать, что в сербском, как и в русском языке, повествовательный императив может быть показателем неожиданности. Во второй части работы автором указана разница между набором семантических участников в „концепте“ прототипического и повествовательного императива.

Ключевые слова: императив, переносное значение, неожиданность, семантическая структура концепта.